

ACC. N:R M. 12041:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jordtorpare fick lov att bruka jord mot att de skulle göra dagsverken. Torparstugorna placerades ute i skogarna, och till en början kunde man endast komma dit på stigar.

Förr hade de loga med plankgolv. Två man tröskade där med var sin slaga, "plejle". Slagan kom ur bruk under 1900-talets första decennium.

I Vånga hade man oxar ända till sekelskiftet. Oxar var lika starka som hästar och betydligt billigare, men de var alldeles för långsamma, och därför slutade man med att ha oxar. "Det betalade sig inte, en karl gick ju och förlorade tiden, om han hade oxspann." I allmänhet var djuren småväxta; rasen var sådan.

De äldsta vägarna utgjordes av kreatursstigar. Vintervägarna i skogarna kunde endast befaras med "asedon". Klövjan- det har inte använts i meddelarens livstid.

Förr var bönderna ålagda att underhålla var sitt vägstycke, och storleken berodde på gårdens mantal. Vägen synades en gång om året av länsmannen och två nämndemän. Fjärdingsmannen var med och öppnade grindarna. Om ett vägstycke var dåligt skött, lyste läns- mannen ut auktion på det.

Strax efter sekelskiftet uppdelades hela häradet i vägsamfällighet, och en vägstyrelse kom till. Staten började under- hålla vägarna för en 15-20 år sedan.

De första cyklarna kom till Vånga på 1890-talet. 1895 hade man cyklar i det militära. "1909-1910 kom den första bilen hit." 1919 hände den första bilolyckan. Organiserad lastbilstrafik började 1922.

I Furustad fanns en gästgivaregård, och därifrån gick det turer till Bromölla och Klagstorp. När järnvägen kom till Arkelstorp, försvann persontrafiken på Ivösjön, men bränslesfrakten fortsatte. I och med att lastbilstrafiken satte i gång, försvann även bränslesfrakten. Gästgiveriet upphörde för ungefär 65 år sedan, och det var innan persontrafiken slutade. Det fanns flera båtbolag, som avlöste varandra, och under det första båtbolagets tid hade Vånga en glanstid. Stadsbor från Kristianstad for dit upp och hyrde in sig i bondgårdarna.

Posten kom två gånger i veckan från Kristianstad över Fjälkinge och Oppmanna till Vånga. Skolläraren i Vånga var postmästare, och man fick hämta posten hos honom. Efter järnvägens tillkomst 1885 kom posten från Arkelstorp. Från Fjälkinge till Oppmanna var det privatpersoner, som bar posten. "Till postmän använde man sådana, som inte dugde till att göra något annat."

Alla familjer i Vånga hade någon släkting i Amerika. Emigrationen var störst i slutet av 80-talet och under 90-talet. Till världsutställningen 1893 reste många. Folk emigrerade, därför att i

ACC. N:R M. 12041:3.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Amerika trodde man sig få bättre utkomstmöjligheter än här hemma. Befolkningen minskade, de bästa reste och de sämsta blev hemma. Många kom tillbaka från Amerika och värvade nya emigranter.

Hemslöjd för försäljning har inte funnits i Vånga. Den främsta binärningen har varit fruktodling, och den har utvecklats särskilt under de senaste åren. Nu finns det gårdar, som har sålt sina djur och planterat fruktträd på åkrarna.

Förr fanns det inga stenhus i Vånga. Alla hade trähus, målade eller omålade. Tegelhusen kom efter 1914. Förut hade man halm- eller vasstak, men för en 30-40 år sedan började man först med takstickor och spån och sedan med papp eller tegel. Det är fruktodlingen, som har åstadkommit, att folk har kunnat bygga om och bygga nytt.

Möbleringsplanen förändrades för 30-40 år sedan. Det var vid tiden för första världskriget, priserna på jordbruksprodukter steg, och man fick bättre råd med att skaffa sig möbler, särskilt de "finare" fabriksgjorda.

Om sommaren träffades ungdomen på någon slät grön plats eller i ett vägsål. På 1880-talet började tivolit i Arkelstorp, och på 1900-talet kom Folkets Hus i Arkelstorp.

Förr i tiden höll bönderna sig för sig själva och umgicks endast med varandra. Det fick inte förekomma, att en bondflicka ville gifta sig med en torpare eller en arbetare. Bland hantverkarna var mästaren aktad, men gesäller och lärlingar aktades inte för nå-

got.

Man sjöng mycket mer förr, både under arbetet ute i vängarna och under arbetet inomhus. Visböcker var moderna i slutet av 1800-talet.

En bonde i Vängatrakten, Köppare-Månsson, gav hjälp, när man hade brutit ben eller skadat sig. "Han hade ingen vidskepelse för sig, det var en slags veterinärkunskap." Skrock pratade de bara om för skojs skull."

På 1870-talet fick man två nya skolhus, ett byggdes 1874 och ett 1875. Alla barnen från nybörjarestadiet och till sista klassen gick i samma sal och hade samma lärare. Ibland hyrde man ett rum i en bondgård, och efter en tid där flyttade man till nästa gård. Dessa skoltyp kallades kringgångsskola.

Förr skickade de, som höll begravningen omkring ett bud, som bjöd. På 1870-80-talen blev det i stället vanligt att skicka handskrivna begravningsbrev. Tryckta begravningsbiljetter kom i bruk ungefär samtidigt. Sådana kunde köpas i lantaffärerna, och det var endast namnet, som behövde ifyllas.

Samlingen skedde i begravningsgården, men i början av 1900-talet började man i stället samlas i kapellet eller i kyrkan.

Förr i tiden hörde Nyteboda till Vånga församling. Folket i Nyteboda hade ungefär 2 mil fram till kyrkan i Vånga, och det fanns inga ordentliga vägar, endast ridstigar. För att kunna bära li-

ken till kyrkan hade de särskilda likbärar. Begravningsgårdens grannar gick ner till Vånga efter bären dagen innan begravningen. Liket bars ner till kyrkan samma dag som begravningen. Det var ofta en besvärlig färd, flera bärarlag måste skifta med varandra, och avfärden från begravningsgården fick ske mycket tidigt på morgonen. Nyteboda hade två likbärar, en större och en mindre. Den minsta bären användes sista gången på sommaren 1885, då meddelarens morfar, som hade skänkt bären, begravdes.

En särskild pestgård var uttagen på en väng. Självspillingar begravdes förr på en särskild plats innanför muren. Man ringde inte för dem, och de brukade begravas på kvällen.

Förr hölls alla begravningar vid graven. Spadar, så många, som kunde få plats runtom graven, användes av de manliga begravningsgästerna, som hjälptes åt att fylla graven. Denna sed försvann för 50-60 år sedan. Den förutvarande kyrkovaktmästaren erbjöd sig att själv fylla graven mot betalning, och det gamla bruket övergavs gärna, eftersom gästernas kläder brukade bli förstörda och nedsmutsade under ifyllningen.

Förut hade man alltid pärlkransar vid begravningarna. Då fru Stådes mor begravdes 1931, hade de endast pärlkransar. För omkring tio år sedan började man använda blomsterkransar.

Begravningsgillena blev enklare vid tiden för första

ACC. N:R M. 12041:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

världskriget. Hyrda lokaler började användas för tio år sedan. Detta är nu det vanligaste.

Alla vigslar hålles numera i kyrkan, men förr vigdes brudparen i hemmet eller på pastorsexpeditionen. Förändringen skedde för tio år sedan.

Barndopen äger nu rum i kyrkan, förr höll man dem i hemmen eller på pastorsexpeditionen. Även denna förändring skedde för tio år sedan. Det var prästerna, som ville förändringen.

Bibeltrogna vänner började hålla möten för tjugo år sedan. Missionsförbundet kom ungefär samtidigt, och baptisterna några år tidigare. Det blev aldrig någon större väckelse eller några inre förändringar i socknen. "Vi har alltid haft bra präster här."

Förr, då man höll föreskrivning inom socknen för mantalsskrivningen, hade man samtidigt husförhör. Husförhören upphörde för sextio år sedan. Folk ville inte gå till förhören. De var inte tvingade till det, och när det blev litet deltagare, slutade man med förhören.

Tills för tio till femton år sedan hölls kommuniionsförhör efter mässan söndagen före nattvarden.